

Πρεβεζάνικα Χρονικά

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 57-58 (2021)

Κώστας Μ. Σταματόπουλος, Οι επιστολές του Πάνου Θ. Κολοκοτρώνη προς τον Ανδρέα Καλίνσκη, Ίδρυμα Ακτία Νικόπολις, Πρέβεζα 2020

Άγγελος Συρίγος

doi: [10.12681/prch.36573](https://doi.org/10.12681/prch.36573)

Copyright © 2021, Άγγελος Συρίγος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Συρίγος Α. (2024). Κώστας Μ. Σταματόπουλος, Οι επιστολές του Πάνου Θ. Κολοκοτρώνη προς τον Ανδρέα Καλίνσκη, Ίδρυμα Ακτία Νικόπολις, Πρέβεζα 2020. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, 405–408. <https://doi.org/10.12681/prch.36573>

Άγγελος Μ. ΣΥΡΙΓΟΣ*

Κώστας Μ. Σταματόπουλος, Οι επιστολές του Πάνου Θ. Κολοκοτρώνη προς τον Ανδρέα Καλίνσκη, Τδρυμα Ακτία Νικόπολις, Πρέβεζα 2020

Ο τίτλος του βιβλίου του ιστορικού Κώστα Μ. Σταματόπουλου προκαλεί μια σειρά από εκπλήξεις στον μέσο Έλληνα αναγνώστη του σήμερα. Ποιος είναι ο Πάνος Κολοκοτρώνης και κατ' αντιστοιχίαν ο Ανδρέας Καλίνσκη; Γιατί η αλληλογραφία τους μας ενδιαφέρει; Για να τα καταλάβουμε όλα αυτά, πρέπει να μεταφερθούμε στο μακρινό 1878. Τον Ιανουάριο εκείνου του έτους τα ρωσικά στρατεύματα έφτασαν σε απόσταση αναπνοής από την Κωνσταντινούπολη, στο προάστιο του Αγίου Στεφάνου (σημερινό Γεσίλκιοϊ). Η Τουρκία σύρθηκε στην υπογραφή της ομώνυμης Συνθήκης που άλλαζε τον χάρτη των Βαλκανίων. Η ανατροπή του εδαφικού status quo της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας προκάλεσε την αντίδραση των άλλων ευρωπαϊκών Δυνάμεων. Το Συνέδριο του Βερολίνου (1878) που ανέλαβε να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα, κλήθηκε να ασχοληθεί και με το ελληνικό αίτημα για αναθεώρηση της ελληνοτουρκικής μεθορίου. Οι σχετικές αποφάσεις περιελήφθησαν στο 13ο Πρωτόκολλο, που είχε πολλά προβλήματα.

Πιο συγκεκριμένα, η οριοθέτηση των ελληνοτουρκικών συνόρων είχε εξαιρεθεί της αρμοδιότητας της διεθνούς συνοριακής επιτροπής που θα χάραζε τα σύνορα της Βουλγαρίας, της Σερβίας και του Μαυροβουνίου. Αντιθέτως, το 13ο Πρωτόκολλο έμοιαζε περισσότερο με ευχολόγιο, αφού η Πύλη είχε απλώς «προσκληθεί» να διαπραγματευθεί στις περιοχές της Ηπείρου και της Θεσσαλίας τα νέα όρια του ελληνικού Βασιλείου χωρίς να είναι απαραίτητως υποχρεωμένη για κάτι τέτοιο. Επιπλέον, δεν υπήρχε κάποια σαφής ένδειξη της πορείας που έπρεπε να ακολουθήσει το μελλοντικό όριο. Οι δύο κοιλάδες του Πηνειού και του Καλαμά δεν βρίσκονταν σε συνέχεια, ούτε κινούνταν στην ίδια κατεύθυνση, για να προσδιορίζουν γενικώς την κατεύθυνση των νέων ορίων.

Οι ελληνικοί φόβοι επιβεβαιώθηκαν αμέσως μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Βερολίνου, στις 13 Ιουλίου 1878. Η Τουρκία, συνεχίζοντας την τακτική της κωλυσιεργίας που είχε ξεκινήσει στο Συνέδριο του Βερολίνου, απέφυγε επί μήνες να δεχθεί τη σύσταση επιτροπής οριοθετήσεως των συνόρων. Τελικώς, τον Φεβρουά-

* Αναπληρωτής Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Βουλευτής Α΄ Αθηνών, Υφυπουργός Παιδείας.

ριο του 1879 άρχισαν οι εργασίες της μεικτής επιτροπής στην υπό οθωμανική κυριαρχία Πρέβεζα. Από ελληνικής πλευράς επικεφαλής της αντιπροσωπίας ήταν ο στρατηγός Σκαρλάτος Σούτσος, ο γενικός γραμματέας του Υπουργείου Εσωτερικών Γιώργος Ζηνόπουλος και ο ταγματάρχης Πάνος Κολοκοτρώνης.

Αντικείμενο του βιβλίου είναι οι 18 επιστολές που έστειλε ο Πάνος Κολοκοτρώνης στον Ανδρέα Καλίνσκη, εξ απορρήτων γραμματέα του βασιλιά Γεωργίου Α΄. Ο Πάνος Κολοκοτρώνης ήταν το στερνοπαίδι του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Ο πατέρας του τον απέκτησε σε ηλικία 63 ετών και του έδωσε το όνομα του αδικοχαμένου πρωτότοκου υιού του, που είχε δολοφονηθεί το 1824 κατά την εμφύλια διαμάχη. Ο Ανδρέας Καλίνσκης ήταν λιθουανικής καταγωγής. Με την έναρξη της Επανάστασής του κατέφτασε στην Ελλάδα μαζί με άλλους φιλέλληνες. Πολέμησε σε πολλές μάχες, παρέμεινε στη χώρα μετά την απελευθέρωση, παντρεύτηκε Ελληνίδα, εξελλήνισε το όνομά του και πέθανε σε βαθιά γεράματα χαίροντας γενικής εκτιμήσεως.

Οι 18 επιστολές του Κολοκοτρώνη, που εμπεριέχονται αυτούσιες στο βιβλίο, ανήκουν σε αυτό που ονομάζουμε «πρωτογενείς πηγές της ιστορίας» κι έχουν ιδιαίτερα μεγάλη αξία. Κατ' αρχήν είναι απολύτως αναγκαίες για τη μελέτη του παρελθόντος: στην προκειμένη περίπτωση της διαπραγματεύσεως με τους Οθωμανούς για τη νέα χάραξη των ελληνοτουρκικών συνόρων. Επιπλέον, προέρχονται από άνθρωπο που συμμετείχε άμεσα στη διαδικασία, δηλαδή αυτόκοο και αυτόπτη μάρτυρα. Κυρίως, δεν αποτελούν αναμνήσεις γραμμένες μετά από χρόνια αλλά σχεδόν καθημερινές αναφορές των εξελίξεων. Αυτό είναι σημαντικό γεγονός από μόνο του. Όταν οι συμμετέχοντες σε τέτοιες διαπραγματεύσεις αποτιμούν τέτοια περιστατικά εκ των υστέρων –συνήθως στα απομνημονεύματά τους– συχνά παραλείπουν στοιχεία που έχουν ξεχάσει ή ωραιοποιούν καταστάσεις. Στην περίπτωσή μας είναι λεπτομερείς, καθ' ότι απευθύνονται στον βασιλιά Γεώργιο Α΄ και προσπαθούν να αποδώσουν την πλήρη εικόνα. Το συγκεκριμένο αρχείο, μαζί με τα συνοδευτικά τηλεγραφήματα του Κολοκοτρώνη προς την Αθήνα, ανακάλυψε ο Κώστας Σταματόπουλος στα Γενικά Αρχεία του Κράτους.

Ο Κολοκοτρώνης στις επιστολές του δεν περιορίστηκε μόνον στα αμιγώς διπλωματικά της διαπραγματεύσεως (τα οποία αφορούσαν κυρίως στις παρεμβάσεις των προξένων των Μεγάλων Δυνάμεων και στη συστηματική κωλυσιεργία των Οθωμανών, προκειμένου να αποφύγουν οποιαδήποτε διαπραγμάτευση). Επεκτάθηκε στο γενικότερο κλίμα που επικρατούσε την Πρέβεζα εκείνη την εποχή, μια πόλη στα όρια του καταρρέοντος οθωμανικού κράτους. Αναφέρεται η διαφθορά, το λαθρεμπόριο προς την Ελλάδα, η τραγική κατάσταση των στρατιωτών στις οθωμανικές φρουρές, οι συχνές δολοφονίες που κανένας δεν γνώριζε αν οφείλονταν στην επικρατούσα ανομία ή σε κατευθυνόμενες από την οθωμανική διοίκηση εκκαθαρίσεις. Σχολιάζονται, επίσης, πρόσωπα και καταστάσεις που συνάντησε κατά την παραμονή του στην περιοχή, ενώ συχνά προβαίνει και σε γενικότερες παρατηρήσεις για τα εθνικά θέματα και ειδικότερα το «ηπειρωτικό».

Σε αυτό το πλαίσιο είναι ενδιαφέρουσα η συνύπαρξη των μουσουλμάνων Αλ-

βανών με το ελληνικό στοιχείο της περιοχής και ο ρόλος του αλβανικού στοιχείου στη διαπραγμάτευση. Είναι η περίοδος που είχαν αρχίσει να αφυπνίζονται εθνικά οι Αλβανοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είχε μόλις συσταθεί στο Κοσσυφοπέδιο ο λεγόμενος αλβανικός σύνδεσμος ή «λίγκα της Πρισρένης». Κύριος στόχος του ήταν η απομάκρυνση του ενδεχομένου να βρεθούν αλβανικοί πληθυσμοί υπό σερβική ή μαυροβουνιακή διακυβέρνηση. Συμμετείχαν όμως σε αυτόν και κάποιοι Αλβανοί προύχοντες περιοχών της Ηπείρου για τις οποίες υπήρχε το ενδεχόμενο να περιληφθούν στην Ελλάδα μετά τη νέα οριοθέτηση. Ένας από αυτούς ήταν ο τσάμικης καταγωγής Αμπεντίν Ντίνο μπέης, που οι Οθωμανοί είχαν ορίσει ως μέλος της αντιπροσωπίας που θα διαπραγματευόταν με τους Έλληνες τη νέα οριοθέτηση.¹ Παράλληλα, εντός των κόλπων των Τουρκαλβανών υπήρχε και μια φιλελληνική τάση που έβλεπε με συμπάθεια την ενσωμάτωση του αλβανικού στοιχείου στην Ελλάδα, με παράλληλη διατήρηση των προνομίων τους. Ήταν η εποχή που γίνονταν στην Αθήνα σκέψεις περί ενός δυαδικού βασιλείου Ελλήνων και Αλβανών, στο πρότυπο της Αυστρο-Ουγγαρίας. Είναι επίσης ενδεικτικό ότι οι Τουρκαλβανοί που συνάντησε ο Κολοκοτρώνης, μιλούσαν όλοι με άνεση την ελληνική γλώσσα, απόδειξη ότι διαβιούσαν σε ελληνόφωνο περιβάλλον.

Ως προς τις καθ' αυτό διαπραγματεύσεις, επιβεβαιώνεται από τις επιστολές ότι βάλτωσαν από την πρώτη στιγμή. Οι Τούρκοι εκπρόσωποι δεν είχαν διάθεση να συζητήσουν ουσιαστικές παραχωρήσεις προς την Ελλάδα. Επικαλέσθηκαν σχετικώς πιθανή εξέγερση των Αλβανών σε περίπτωση που παρεχωρείτο η Ήπειρος στην Ελλάδα. Το σημείο αυτό ήταν ιδιαίτερα κρίσιμο, διότι συνδεόταν με το μέλλον των Ιωαννίνων και του Μετσόβου. Η ελληνική πλευρά θεωρούσε ότι θα έπρεπε οι δύο αυτές πόλεις να περιέλθουν στην Ελλάδα.

Οι Οθωμανοί εκπρόσωποι της μεικτής επιτροπής αναφέρθηκαν επίσης στην ανάγκη του τμήματος της Θεσσαλίας που θα παρέμενε εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, να διαθέτει λιμάνια στο Αιγαίο. Επίσης, ζήτησαν να υπάρξουν εγγυήσεις για τις μουσουλμανικές περιουσίες ατόμων που μετά την αλλαγή των συνόρων θα επέλεγαν τη μετανάστευση στην Τουρκία.

Από τις επιστολές του Κολοκοτρώνη φαίνεται ότι οι διαπραγματεύσεις κυλούσαν αργά, ενώ για περισσότερο από ένα μήνα σταμάτησαν εντελώς, αφού οι Οθωμανοί περίμεναν οδηγίες από την Πύλη. Στην τελευταία συνεδρίαση της επιτροπής, στις 6/18 Μαρτίου 1879, οι Τούρκοι εκπρόσωποι πρότειναν να δοθεί στην Ελλάδα μια στενή λωρίδα στη Θεσσαλία κατά μήκος του Πηνειού ποταμού. Όλη η υπόλοι-

¹ Αυτό το γεγονός καταδεικνύει την υποστήριξη της «λίγκας της Πρισρένης» από το οθωμανικό κράτος σε αυτό το στάδιο. Ο Αμπεντίν μπέης ήταν απόφοιτος της Ζωσιμαίας Σχολής στα Γιάννενα. Ορίστηκε για σύντομο διάστημα υπουργός Εξωτερικών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εγγονός του ήταν ο Αλή Ντίνο, γνωστός γελοιογράφος του αθηναϊκού Τύπου, που είχε εκλεγεί δις Βουλευτής του ελληνικού Κοινοβουλίου. Δυστυχώς, άλλα μέλη της οικογένειας Ντίνο πρωτοστάτησαν κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στη συνεργασία των Τσάμηδων με τους κατακτητές.

πη Θεσσαλία και η Ήπειρος θα παρέμεναν εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μετά από αυτό, η ελληνική αντιπροσωπία θεώρησε ότι παραβιάζόταν το πνεύμα του 13ου Πρωτοκόλλου της Συνθήκης του Βερολίνου. Οι συνομιλίες διεκόπησαν και η Ελλάδα ζήτησε εκ νέου τη μεσολάβηση των Μεγάλων Δυνάμεων. Τελικώς, η Πρέβεζα χρειάστηκε να περιμένει 30 ακόμη χρόνια για να απελευθερωθεί.

Το βιβλίο του Κ. Σταματόπουλου ρίχνει φως σε εκείνη την κρίσιμη ιστορική περίοδο. Δεν αποτελεί μόνον στοιχείο τοπικής ιστορίας (παρ' ότι το εξέδωσε σε καλαίσθητη έκδοση το Ίδρυμα Ακτία Νικόπολις της Πρέβεζας). Βοηθά να συμπληρωθούν πολλά κενά για πράγματα που γνωρίζαμε περιληπτικά από την πολύτομη (και πολύτιμη) διπλωματική ιστορία της Ελλάδας του Ντριά. Ειδικώς όμως για τους Ηπειρώτες είναι πολύτιμο βιβλίο της εικόνας μιας άλλης εποχής, όχι πολύ μακρινής αλλά εντελώς διαφορετικής.

ΤΑ ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 57-58
ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΑΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗ
ΤΗΘΗΚΑΝ ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ 2021 ΣΕ 200
ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΩΝ ΓΡΑ
ΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΠ. ΤΣΟΚΑ
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΡΕΒΕ
ΖΑΣ – ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΡΕΒΕ
ΖΑΣ ☞ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΑΝ
ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ☞
ΤΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΚΕΙ
ΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΑΝΕ
Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΠΟΥΛΗΣ ☞ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ ΧΑΡΤΙ FABRIANO ΡΑ
ΛΑΤΙΝΑ 100 ΓΡΑΜΜΑΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΞΩ
ΦΥΛΛΟ ΣΕ ΧΑΡΤΙ VELVET
300 ΓΡΑΜΜΑΡΙΩΝ
☞2021☞
☞

